

NØKKELOD: BARNEVERN, MEDVIRKNING, TILSTEDEVÆRELSE, INVOLVERING, RELASJON

Veronika Paulsen

PhD-stipendiat, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, NTNU
E- post: veronika.paulsen@samfunn.ntnu.no

Ungdommers erfaringer med medvirkning i barnevernet

Denne artikkelen omhandler barn og unges medvirkning i barnevernet, og bygger på kvalitative intervjuer med 45 ungdommer i alderen 16-26 år. Det er fortsatt en utfordring å sikre barn og unges medvirkning i barnevernets arbeid. Det er derfor et stort behov for forskning på medvirkningspraksis i barnevernet. I denne artikkelen utforskes to problemstillinger. Den første er i hvilken grad barn og unge opplever medvirkning i kontakten med barnevernet, og viser tre ulike medvirkningspraksiser: 1) liten/ingen tilstedeværelse eller medvirkning, 2) tilstedeværelse, men ikke medvirkning og 3) medvirkning. Den andre problemstillingen er hvilke faktorer som påvirker graden av medvirkning, der både barnas alder, antall møtepunkter og relasjonen mellom barn/unge og barnevernsarbeiderne spiller en sentral rolle.

Det er gjennom de siste tiårene blitt utviklet flere modeller for å forstå og analysere ulike grader av medvirkning. Den mest brukte modellen er Roger Harts «ladder of youth participation» (Hart, 1992; 1997), som er en videreutvikling av Arnsteins stige (1969). I motsetning til Arnsteins stige har den videreutviklede modellen til Hart barn og unge i sentrum og tydeliggjør at ikke alt voksne anser som deltakelse faktisk er det (Hasle, 2013). Flere har imidlertid kritisert modellen for å fremstå som hierarkisk, der hvert steg opp antas å være en kvalitativt bedre form for medvirkning, mens det i realiteten ikke er sånn at ett steg nødvendigvis leder til neste nivå (Reddy & Ratna, 2002; Horwath, Kalyva & Spyru, 2012). Med bakgrunn i kritikken har videreutviklingen og utvikling av nyere modeller og teorier i stor grad gått bort fra den hierarkiske forestillingen en stige gir (Vis 2014). I forsøket på å konstruere en mer avansert teori om barns medvirkning har det blant annet vært fokus på hvilke faktorer som påvirker graden av deltakelse (Horwath et al., 2012; Thomas, 2012). I denne artikkelen drøftes både grader av medvirkning og hvilke forhold som påvirker graden av medvirkning. Dette gjøres med utgangspunkt i ungdommens egne erfaringer og opplevelser knyttet til medvirkning i barnevernet. Flere har påpekt viktigheten av en slik tilnærming, hvor problemstillinger som omhandler barn og unge, blir forstått ut fra barn og unges egne perspektiver (Andenæs, 1996; Morrow, 1996; Corsaro, 1997; Haugen, 2007).

Tidligere forskning på medvirkning

Tidligere forskning viser til at medvirkning har flere viktige aspekter og positive effekter.

Medvirkning er sentralt i et rettighetsperspektiv, altså når det gjelder å løfte frem menneskerettighetene for barn og unge. Det har også en «instrumen-

tal verdi», i betydningen at medvirkning kan være et middel for å nå et konkret mål (Bessel, 2011). I tråd med dette beskriver Thomas (2000) at medvirkning fører til bedre beslutninger, og Horverak (2006) viser at jo mer ansvar ungdommene blir gitt i beslutningsprosessen, jo mer ansvar tar de for å følge opp beslutningene. I tillegg har medvirkning en reell verdi i seg selv, i form av positive effekter for dem som får medvirke. Blant annet beskriver ungdommer som opplevde medvirkning at de følte seg verdsatt (Bessel, 2011; Horwath et al., 2012), inkludert og anerkjent (Thomas, 2000).

Trass i stort fokus på medvirkning de siste tiårene, påpekes det i flere studier at barn i begrenset grad involveres i barnevernets arbeid (Bell, 2002; Cashmore, 2002; Sandbæk, 2002; Thrana, 2008; Vis & Thomas, 2009; Bessel, 2011; Seim & Slettebø, 2011; Gulbrandsen, Seim & Ulvik, 2012; Vis, 2014; Skivenes, 2015). Studiene det er referert til ovenfor, viser at barna i liten grad blir informert av barnevernstjenesen og at de i liten grad får mulighet til å bidra med informasjon i undersøkelsessaken. Også Birgitte Jensen (2014) beskriver i sin avhandling at mange barn og unge ikke opplever reell medvirkning, men mer en symbolsk medvirkning eller ikke-medvirkning i kontakten med barnevernet. Gulbrandsen et al. (2012) påpeker at barnevernet ofte legger et rettighetsbasert deltakelsesbegrep til grunn, og i liten grad legger til rette for meningsarbeid hvor barn hjelpes til å skape en forståelse av seg selv og sin livssituasjon. For barnet vil en slik forståelse være en forutsetning for å utvikle et synspunkt.

Jensen (2014) kritiserer barnevernet for at de i liten grad har lagt til rette for arbeidsmetoder som gir barn mulighet til å formidle sine synspunkter ut fra sitt eget perspektiv. Det er utarbeidet modeller som fokuserer på å styrke barns involvering og medvirkning, blant annet familieråd (Horverak, 2006;

Strandbu, 2007; Havnen & Christiansen, 2014). Tendensen er imidlertid en økende standardisering og teknologisering av barnevernets praksis. Dette kan se ut til å ha bidratt til større avstand mellom barnevernstjenesten og barnet (Juul 2010). I tråd med dette påpeker Gulbrandsen et al. (2012) at mange former for barnevernspraksis som anbefales fra sentralt hold, fortsatt preges av at barnet er en person det snakkes *om* og ikke en det *samhandles med*. Ett eksempel er det nasjonale kompetanseløftet og innføringen av Kvellos utredningsmal (Kvello, 2010), hvor barnets medvirkning i liten grad tematiseres som en del av undersøkelsen.

Også i evidensbaserte metoder, som har vært et satsningsområde fra Bufetat, finner vi manglende fokus på barns medvirkning. Innenfor PMTO (Parent Management Training Oregon) inkluderes ikke barnet i behandlingen, med unntak av en samspillsoppgave på 25 minutter. Dette fører til at barnets stemme i liten grad blir hørt (Martinsen, 2012). Noe av den samme kritikken kan også rettes mot MST (Multisystemisk terapi), der det i all hovedsak er fokus på foreldrene og styrking av foreldrekompetanse og grensesetting, og lite fokus på ungdommenes medvirkning (Sagatun, 2008; Christiansen, 2012; Hasle, 2013). Derfor er det grunn til å stille spørsmål ved hvorvidt den nyere fagutviklingen og metodene det satses på fra statlig hold, i tilstrekkelig grad sikrer barns medvirkning.

Forskningen på feltet synliggjør altså at det fortsatt er en utfordring å sikre barns medvirkning i barnevernets arbeid, og det er fortsatt stort behov for forskning på medvirkningspraksiser i barnevernet. I denne artikkelen vil jeg derfor studere i hvilken grad barn og unge opplever medvirkning i barnevernet. Og hvilke forhold påvirker graden av medvirkning i barnevernet?

Begrepet 'medvirkning' i denne artikkelen

Medvirkning skjer på ulike nivåer i samfunnet; på politisk nivå, organisasjonsnivå og individnivå. Tema for denne artikkelen er medvirkning på individnivå, altså det enkelte barn/ ungdoms medvirkning i møte

med barnevernet. Det er enighet om at medvirkning på individnivå handler om å gi brukere, i dette tilfellet barn og ungdom, mulighet til å være deltakende i egen sak. Dette er også konkretisert i lovverk og forskrifter, blant annet i Barnekonvensjonens (1989) artikkel 12, som er ment å sikre både medbestemmelse og innflytelse for barn. Barnekonvensjonen presiserer at barn har rett til å uttale seg om forhold som angår dem, og etter artikkel 12 nr. 2 særlig i «rettslig og administrativ saksbehandling». Det presiseres også at det barnet sier, skal *tillegges behørig vekt*. Bestemmelsen gir altså barn en rett til å uttale seg i enkeltsaker, men de har ikke en plikt til å uttale seg dersom de selv ikke ønsker det (Bendiksen & Haugli, 2014). I studier av barn og unges medvirkning i barnevernet er også Lov om barneverntjenester (1992), §6.3, sentral. Det presiseres i denne paragrafen at «et barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i saker som berører ham eller henne. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet».

Retten til medvirkning inneholder altså tre essensielle elementer: 1) at barnet får informasjon, 2) at barn gis mulighet til å uttrykke sine egne meninger og 3) at barns meninger tas med i betraktningen og tillegges vekt i samsvar med alder og modenhet. Om man går dypere inn i teorier og praksis knyttet til barns medvirkning, er det imidlertid ulike syn på hva medvirkning skal innebære, blant annet knyttet til barnets alder, sakens karakter og hvilke beslutninger det er snakk om. Fagpersoner innenfor feltet opererer derfor med ulike begreper og forståelser. Dette gjør det komplekst og sammensatt å forstå barn og unges medvirkning.

Vis (2014) påpeker at det å være til stede og det å ha innflytelse representerer to ulike tilnærminger til hva medvirkning er. I tråd med Lansdown (2010) beskriver han de to ulike tilnærmingene som «consultative» og «collaborative» participation. *Consultative participation* betyr at barn blir spurt og har mulighet til å uttrykke sine synspunkter. Altså får barnet mulighet

til å snakke med en voksen, i dette tilfellet en ansatt i barnevernet, om sine ønsker og/eller de får mulighet til å delta på møter hvor saken diskuteres. Det barnet sier, blir registrert, men får i realiteten ikke innvirkning på beslutninger. *Collaborative participation*, samarbeidende deltakelse, henviser derimot til situasjoner hvor barnets meninger har innvirkning på beslutningene. Denne formen for medvirkning innebærer større grad av partnerskap mellom voksne og barn.

Jeg velger i denne artikkelen å dra et skille mellom tilstedeværelse og medvirkning, da dette kan bidra til å tydeliggjøre at medvirkning handler om mer enn bare å invitere barna med på møter eller samtaler nå og da. Som også påpekt i tidligere forskning (Thomas, 2000; Sandberg, 2012) kan ikke medvirkning skje gjennom en eller to samtaler med barnet. Barna må få informasjon, mulighet til å stille spørsmål og de må oppfordres til å ytre sine meninger. Det handler altså om å inkludere barn og unge som naturlige samarbeidspartnere gjennom hele barnevernsprosessen.

Metodisk tilnærming

Utvalg

Artikkelen bygger på kvalitative intervjuer med 45 ungdommer i alderen 16-26 år (14 jenter og 31 gutter). Ungdommene er rekruttert av ansatte i to ulike barnevernstiltak. Det ene er et kombinert institusjons- og miljøarbeidertiltak, det andre jobber med oppsøkende ungdomsarbeid og oppfølging av ungdommer som har ulike utfordringer, med hovedfokus på rus og kriminalitet. De ansatte har forespurt alle ungdommer som var i tiltakene i tidspunktet for rekrutteringen (med mindre det var etiske grunner til å ikke spørre), i tillegg til at de har tatt kontakt med noen av ungdommene som tidligere har vært i tiltaket. Til sammen ble ca. 80 ungdommer forespurt om å stille til intervju, hvorav 59 svarte ja. De som ikke ønsket å delta, begrunnet dette i at de ikke ønsket å se bakover, at de hadde deltatt på slike intervjuer før, at de hadde dårlige erfaringer med å delta på liknende intervjuer eller at de ikke hadde lyst. Av dem som takket ja, var det en del som trakk seg eller ikke var mulig

å få tak i da de ble kontaktet av forsker, og noen møtte ikke opp.

Ungdommene som er intervjuet, har hatt ulike utfordringer gjennom barndommen og ungdomstiden. Felles for alle er at de har hatt behov for tett oppfølging fra barnevernstjenesten i perioder av livet. Noen har hatt langvarig kontakt, noen beskriver at de alltid har vært i kontakt mens andre har hatt kontakt en kort periode. De fleste ungdommene har hatt flere ulike hjelpetiltak og en stor andel har hatt ulike former for omsorgstiltak i form av bolig med oppfølging, institusjon, fosterhjem, eller en kombinasjon av disse. De har også ulike erfaringer med grad av medvirkning, og derfor en unik erfaring til å vurdere ulike medvirkningspraksiser.

Datainnsamling

For å få innsikt i barn og unges perspektiver har jeg gjennomført både fokusgruppeintervjuer og individuelle kvalitative dybdeintervjuer. Intervjuguidene som ble benyttet, var en grovskisse av temaer som skulle dekkes, slik Kvale (2001) beskriver at det kan gjøres. Det ble gjennomført fem fokusgruppeintervjuer med til sammen 24 ungdommer i alderen 17-26 år, med varighet på én til to og en halv time. Målet var å legge til rette for at ungdommene kunne reflektere sammen rundt sine erfaringer. Fokusgruppeintervju er en nyttig metode når man vil utforske hva folk tenker, hvordan de tenker og hvorfor de tenker som de gjør, uten å presse dem til å ta en avgjørelse eller komme til enighet (Liamputtong, 2011). I fokusgruppeintervjuene var oppmerksomheten rettet mot overordnede tema som hvordan ungdommene har opplevd kontakten med barnevernet, hvor mye de har medvirket, hva ungdommene legger i begrepet medvirkning og hva som skal til for å skape medvirkning.

I tillegg ble det gjennomført individuelle kvalitative dybdeintervjuer (Kvale, 2001) med 23 ungdommer i alderen 16-24 år. To av ungdommene som deltok i individuelt intervju, hadde allerede deltatt på fokusgruppeintervju, men ønsket også å delta på individuelt intervju. I de individuelle intervjuene var foku-

set på ungdommenes livshistorier, personlige erfaringer og tanker om møtet med hjelpeapparatet og barnevernet, delvis inspirert av narrative metoder (Creswell, 2007). Dette gir både et øyeblikksbilde og et retrospektivt blikk på kontakten med barnevernet da de var barn, frem til ungdomstid og for noen videre inn i voksenlivet. Med en åpen tilnærming med overskriften «din erfaring med barnevernet», var det fokus på ungdommenes kontakt med barnevernet i sin helhet og temaene «oppvekst», «kontakt med hjelpeapparatet», «kontakt med barnevernet», «erfaring med tiltak» og «positive erfaringer». Ungdommenes erfaringer omfatter derfor alle typer barnevernssaker og alle faser av deres kontakt med barnevernet.

Etiske vurderinger

Forskningen er godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) og gjennomført i tråd med forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og med retningslinjer for å inkludere barn i samfunnsvitenskapelig forskning. Barn og unge er en gruppe der det er nødvendig å foreta særskilte sårbarhetsbetraktninger. Det er en tommelfingerregel i all forskning som involverer sårbare grupper, at man bare skal bruke dem som informanter når den kunnskapen man søker, ikke kan finnes andre steder (Kvale, 2001). For å få frem ungdommenes egen stemme har det vært nødvendig å intervju ungdommene. Jeg har vært bevisst på at intervju som omhandler oppvekst kan vekke sterke reaksjoner og følelser hos ungdommene i etterkant. Derfor avklarte jeg med de ansatte som rekrutterte dem til intervjuene, at de som ønsker noen å snakke med i ettertid, kunne ta kontakt. I tillegg fikk alle ungdommene kontaklinformasjon til forskeren for eventuell kontakt etterpå.

Analyse av datamaterialet

I analysene av datamaterialet har jeg hentet inspirasjon fra både fenomenologien og hermeneutikken, og lagt vekt på å gi innsikt i både den enkeltes livsverden, meningsbærende enheter og sammenhenger

(Malterud, 2003). Utgangspunktet for analysen av materialet er fenomenologisk i den forstand at målet er å beskrive ungdommenes egne opplevelser og erfaringer. Et sentralt element innenfor fenomenologien er nettopp å forstå fenomener ut fra informantenes perspektiv, og beskrive omverdenen slik den erfares av dem (Kvale, 2001). Samtidig er det hermeneutiske perspektivet relevant, da analysene har bestått i å se på både deler, helhet og sammenheng mellom intervjuene. Et viktig stikkord i denne sammenheng er *kontekst*, som viser til at meningsfulle fenomener bare er forståelige i den sammenhengen de forekommer i (Gadamer, 1959). Dette kan relateres til forståelsen i den hermeneutiske sirkel som peker på at fortolkning består i stadige bevegelser mellom helhet og del, mellom det vi skal fortolke og den konteksten det fortolkes i.

Artikkelen bygger på analyse av både de individuelle intervjuene og fokusgruppeintervjuene, og jeg har vært inspirert av hovedstrukturen i systematisk tekstkondensering (Malterud, 2003). Denne metoden er først og fremst et redskap for tverrgående analyser hvor ønsket er å sammenfatte informasjon fra mange ulike informanter. I analyse av fokusgruppeintervjuene har jeg hatt spesielt blikk på grader av medvirkning, og i analyse av de individuelle intervjuene har jeg gått mer i dybden på forhold som påvirker graden av medvirkning. Analysene av de individuelle intervjuene fokuserer på hver enkelt ungdoms erfaringer og opplevelser, mens fokusgruppeintervjuene har som mål å få tak i synet til gruppa som helhet (Lloyd-Evans, 2006) og ungdommenes diskusjoner rundt ulike grader av medvirkning.

Alle intervjuene er transkribert, gjennomlest og kategorisert i flere runder. I første fase av analysen kodet jeg de vesentligste kategoriene, altså de temaene som kom tydeligst til uttrykk fra ungdommene selv. Ett av temaene deres var ønsket om å bli hørt. Dette temaet ble til kategorien *medvirkning*. I neste fase gikk jeg på nytt gjennom intervjuene og kodet ungdommenes beskrivelser av *i hvilken grad* de hadde vært til stede på møter med barnevernstjenesten og

i hvilken grad de opplevde at de hadde medvirket, før jeg i neste steg lette etter hva ungdommene mente hadde påvirket deres muligheter til å medvirke.

Underveis i analysen har jeg også sett etter sammenhenger og felles mønstre i fortellingene. Samtidig med analysene har jeg også lest tidligere forskning på feltet, som har gitt meg inspirasjon, tips og innspill til nyttige koder og kategorier i de ulike fasene (Alvesson & Sköldberg, 2008). Analyse og fortolkning har derfor i stor grad vært gjennomført som parallelle prosesser, slik Pål Repstad (1998) beskriver at det ofte gjøres.

Empiriske funn

I det følgende vil jeg presentere empiriske funn og analyser av data fra fokusgruppeintervjuer og individuelle intervjuer. Den første delen handler om grader av medvirkning, og den andre delen handler om forhold som påvirker grader av medvirkning.

Grader av medvirkning

Gjennom intervjuene kommer det frem at ungdommene har opplevd ulik grad av tilstedeværelse og medvirkning i kontakten med barnevernet. Mange beskriver at de har fått lite informasjon og at de er blitt lite involvert, eller som noen av ungdommene sa i fokusgruppeintervju: «Vi blir ikke hørt, vi blir ikke spurt. Ingen hører på oss. Ingen bryr seg om hva vi sier.» Gjennomgående er ungdommene opptatt av at barnevernet må høre mer på dem, og at det de sier, må tillegges vekt. Flere av ungdommene opplever at deres meninger er blitt tillagt lite vekt og noen beskriver at de er blitt overkjørt av barnevernet. En av ungdommene beskrev i fokusgruppeintervju sin opplevelse på følgende måte:

«Vi blir ikke hørt. Barnevernet bare kommer inn og tar seg til rette og gjør det DE mener er best» (Gutt 21 år).

Selv om liten grad av medvirkning er den vanligste beskrivelsen, er det likevel variasjoner, og ungdommene beskriver at de til slutt kom inn i barnevernstiltak der de opplevde medvirkning. Ungdomme-

ne skiller ofte mellom erfaringer fra tiltakene på den ene siden og «barnevernet» på den andre siden. Med beskrivelsen «barnevernet» snakker de om saksbehandlerne (forvaltningsnivået) i barnevernet. Gjennom intervjuene blir det altså tydelig at graden av medvirkning varierer i løpet av barndommen og ungdomstiden. Barn og unge kan bevege seg fra å oppleve ingen eller liten grad av tilstedeværelse og medvirkning i en situasjon til å oppleve stor grad av medvirkning i en annen situasjon, og motsatt. Dette gjør at man ikke kan sette et barn eller en ungdom i kategorier av lite eller mye medvirkning i all kontakt med barnevernet, men heller beskrive og identifisere praksiser som kan få fram innholdet i ulike prosesser.

I analysene av intervjuene identifiseres følgende tre praksiser: 1) Liten/ingen tilstedeværelse og manglende medvirkning, 2) Tilstedeværelse, men ikke medvirkning og 3) Medvirkning. Det er viktig å understreke at samme barn/ungdom kan oppleve de ulike praksisene i forskjellige situasjoner og faser i kontakten med barnevernet.

Liten/ingen tilstedeværelse og manglende medvirkning

En del av ungdommene forteller at de i store deler av kontakten med barnevernet, spesielt når de var i barnehage- og tidlig skolealder, har opplevd å ikke bli invitert til møter. De beskriver at de ikke var på samtaler med barnevernstjenesten, eller at samtalen var et engangstilfelle. Det er typisk at eventuelle samtaler er blitt gjennomført med andre til stede. Dermed har de ikke fått mulighet til å snakke med barnevernet alene. Noen av ungdommene forteller at de møtte de ansatte i barnevernet når de var på hjemmebesøk, men beskriver at de selv ofte var på rommet sitt, altså at de ikke var involvert i samtalen. De var heller ikke til stede på møter mellom barnevernet og samarbeidspartnere. En av ungdommene beskrev sin kontakt med barnevernet på følgende måte:

«Jeg tror vi har hatt... ihvertfall ti forskjellige saksbehandlere. Det er mange jeg ikke har møtt (...) Den dagen jeg ble plassert, husker jeg at jeg gikk ut av rommet og da satt det ei dame

på huk, hun var tydeligvis saksbehandleren vår, men jeg hadde aldri sett henne før» (Jente 19 år).

Mangel på tilstedeværelse har ifølge ungdommene ført til at de ikke har fått informasjon om verken barnevernets rolle og formål, eller iverksettelse av tiltak og mål med tiltakene. De har heller ikke vært til stede på evaluering av tiltak. Slike beskrivelser er gjenkjennelige fra tidligere forskning (Strandbu, 2007; Haugen, Paulsen & Berg, 2012; Vis, 2014).

Flere av ungdommene forteller videre at manglende informasjon gjorde at de ikke visste noe om barnevernet og hva som skjedde. Flere visste imidlertid at foreldrene hadde kontakt med barnevernet eller at «vi var under barnevernet», da de hadde fått vite dette fra foreldrene. Noen forteller at de trodde tiltakene handlet bare om foreldre, eksempelvis at foreldrene «hadde behov for litt veiledning eller det var bare snakk om hjelp til barnehage.» Flere beskriver også at de var redde for at barnevernet skulle komme og hente dem da dette var det eneste de hadde hørt om barnevernet. Altså bidrar manglende medvirkning (i hovedsak i form av manglende informasjon) til usikkerhet for barnet. Dette fører ofte til at barnet konstruerer sine egne historier om hva barnevernet er, hva barnevernet gjør og hvorfor foreldrene har kontakt med barnevernet.

Tilstedeværelse, men ikke medvirkning

Den hyppigste beskrivelsen blant ungdommene er situasjoner hvor de har vært tilstede på samtaler med barnevernet, uten at de føler at de har blitt hørt. Ungdommene beskriver at samtaler/møtene ofte besto i at de fikk informasjon, men at det var lite spørsmål om deres egne tanker, meninger, ønsker og behov. Eller illustrert med en av ungdommenes egne ord:

«Jeg var med noen møter, men ingen hørte på det jeg sa» (Gutt 21 år).

I denne praksisen varierer det hvor mange møtepunkter barnet/ungdommen har med barnevernet, men ofte forteller ungdommene at de hadde møter med barnevernet «nå og da» eller «innimellom». Også

her forteller ungdommene at de fleste samtalene har vært sammen med foreldre eller andre omsorgspersoner (eksempelvis fosterforeldre), noe som ikke har gitt barnet mulighet til å snakke med saksbehandler alene. Flere av ungdommene beskriver at dette i flere tilfeller førte til at de ikke turte å si sin mening eller at de syntes det var «vanskelig», «rart» eller «ekkelt» å skulle snakke om dem som var tilstede.

Beskrivelsene fra ungdommene har paralleller til det Lansdown (2010) og Vis (2014) karakteriserer som *consultative participation*, altså at de blir spurt, men at det de sier, har lite innvirkning på beslutningen. I denne praksisen bærer samtalene altså preg av å være informasjonssamtaler, heller enn samtaler hvor målet er å innhente barnets perspektiv eller sørge for barnets medvirkning. Dette er i tråd med funnene til Vis og Thomas (2009), som viser at barn i liten grad hadde innflytelse på resultatet, selv om de var inkludert som samtalepartnere i beslutningsprosessen. En av ungdommene beskrev en slik opplevelse på følgende måte:

«Da blir det på en måte som at de dominerer mer enn meg da, og det er ikke jeg som styrer det liksom. Litt sånn at de leder meg TIL valget da, og siden de har tatt valget allerede så er jeg bare der til de kommer med svaret på en måte...» (Gutt 17 år)

Jensen (2014) beskriver dette som «windowdressing», som betyr at barn og unge deltar som et symbol på at prosedyrer er overholdt, mens de i realiteten ikke har noen innflytelse på beslutningene. Når ungdommene opplever slike situasjoner, beskriver de en følelse av at de ikke blir tatt på alvor. Dette fører til at de får manglende tro på systemet og lite tillit til saksbehandler, fordi deres forsøk på å si i fra, be om hjelp eller si noe om egne behov, ikke blir hørt. Som illustrert i følgende sitat fra en av ungdommene:

«Jeg hadde sitti på utallige møter og ikke blitt hørt. Og når jeg hele tiden på en måte spør om hjelp da (...) Og når jeg blir avvist gang på gang på gang på gang, så slutter jeg å spørre og da tar de det som en selvfølge at det går greit. Og det er så irriterende. For når du egentlig har hundre saker du har lyst til å ta

opp, det er så mye du lurer på, det er så mye du trenger hjelp til, men du har aldri blitt hørt, da gir man opp. Jeg ga opp, husker jeg...» (Jente 18 år)

I likhet med denne jenta beskriver flere av ungdommene at konsekvensen av å ikke bli lyttet til og bli tatt på alvor var at de til slutt ikke orket å si hva de mente, og at de ikke lenger møtte opp på samtaler og møter. Liknende strategier er også beskrevet i tidligere forskning (Bijleveld, Dedding & Aelen, 2013). Ungdom viker unna fordi de ikke har tro på at det betyr noe å delta, og de opplever maktesløshet og hjelpeløshet i møte med systemet (Bessel, 2011; Barnes, 2012).

Medvirkning/ samarbeidsrelasjon

I ungdommenes fortellinger kommer det frem at flere *etter hvert* har opplevd medvirkning i kontakten med barnevernet. En slik praksis beskrives som en prosess hvor barna/ungdommene både har fått informasjon og er blitt hørt. De har vært i samtaler med barnevernet gjentatte ganger; de har ofte hatt samtaler med barnevernet alene og de opplever at det de har sagt, er blitt tatt på alvor og respektert. Ungdommene beskriver at de har vært med i planleggingen av tiltak/aktiviteter, at de har vært med på å sette mål for tiltakene, hverdagen og egen utvikling og at de har vært aktive i beslutningsprosesser. Ofte beskrives en slik prosess i tilknytning til ansatte i tiltak hvor de følges opp tett, og hvor ungdommene har en eller flere faste kontaktpersoner som de opplever å ha en god relasjon til. Noen veldig få av ungdommene beskriver også en slik relasjon til saksbehandler. Felles for ungdommene som opplever dette, er at de har hatt samme saksbehandler over lengre tid, ofte flere år.

En slik medvirkningspraksis kan sammenlignes med det Lansdown (2010) karakteriserer som «collaborative participation», som innebærer en samarbeidsrelasjon hvor barnet/ungdommen legger viktige premisser for innholdet i beslutninger og tiltak. Dette betyr imidlertid ikke at barnet/ungdommen har medbestemmelse i alle situasjoner. Likevel beskriver ungdommene at det å få si sin mening og at

de blir lyttet til, møtt med respekt og tatt med i vurderinger oppleves positivt. Altså beskriver ungdommene positive erfaringer med medvirkning, også når de ansatte har tatt beslutninger mot deres ønske, så lenge det har vært en prosess hvor barnet/ungdommen opplever at de har fått informasjon, er blitt hørt og at deres meninger er blitt tillagt vekt. Lignende funn er også påpekt av Thomas (2002 s.152), som viser gjennom bruk av *diamond ranking* at «bli lyttet til» var rangert som den viktigste faktoren for barna, mens «å få det som jeg vil» var det minst viktige.

Forhold som påvirker grad av medvirkning

Medvirkningsprosesser er kompliserte, da det er mange forhold som har betydning for i hvor stor grad barn og unge gis mulighet til medvirkning i kontakten med barnevernet. Gjennom analysene blir det tydelig at møtepunkter, alder og relasjon påvirker graden av medvirkning.

Møtepunkter

For å ha mulighet til å medvirke er man avhengig av arenaer hvor man kan få uttrykt sine meninger, og gjennom analysene blir det tydelig at tilstedeværelse på samtaler og møter øker barns mulighet for å medvirke. Liten/ingen tilstedeværelse i kontakten med barnevernet begrenser dermed barn og unges mulighet til medvirkning. Vis og Thomas (2009) viser til liknende funn i sin studie, hvor de påpeker at den faktoren som *alene* påvirket medvirkning mest, var hvorvidt barnet hadde deltatt på et møte i beslutningsprosessen.

Samtidig er ikke det å være til stede på samtaler og møter en garanti for at medvirkning vil finne sted. Ungdommene beskriver at de kan ha deltatt på flere samtaler og møter, men likevel opplevd at det de har sagt, ikke har hatt noen betydning. Om vi derimot ser på dem som beskriver å ha opplevd medvirkning, er det gjennomgående at de har vært med på mange samtaler og møter, i ulike former og med ulike formål. De har vært med på både enesamtaler, samtaler sammen med andre, planleggingsmøter, samsvarsgruppemøter, evalueringsmøter osv. Altså

har de deltatt i en prosess, ikke enkeltstående møter. Det kan altså se ut til at møtepunkter ikke nødvendigvis fører til medvirkning, men at flere møtepunkter øker sjansene for medvirkning. Dette påpekes også av Vis og Thomas (2009) som beskriver at jo flere møter barn deltar på, desto mer øker sannsynligheten for medvirkning.

Alder

Gjennom analysene fremkommer det videre at alder har innvirkning på grad av medvirkning ved at barn er mer til stede jo eldre de blir. De fleste ungdommene beskriver at de medvirket lite eller ingenting da de var i barnehage/tidlig skolealder. Flere av ungdommene husker ikke nøyaktig hvor gamle de var da de kom i kontakt med barnevernet, og derfor er det vanskelig å anslå når de begynner å være til stede på møter/samtaler med barnevernet. Ut fra anslagene til ungdommene ser det imidlertid ut til at det mest vanlige er at de begynner å være til stede rundt 4.-5. klasse. Dette vil si at mange i liten eller ingen grad er til stede i kontakten med barnevernet frem til de er 9-10 år. Dette samsvarer også med en del tidligere forskning, hvor det beskrives at det skjer en økning i *tilstedeværelse* ved 10 års-alderen (Thomas, 2000; Vis & Thomas, 2009; Skivenes, 2015). Noen få husker at de deltok før dette, og en del mener de ble invitert først mye senere.

Gjennom analysene kommer det frem at medvirkning i kontakten med barnevernet sjelden blir en realitet før de blir ungdommer, som oftest fra 15-16 års alder. Det vanlige ser altså ut til å være at barn deltar på flere møter og samtaler jo eldre de blir, samtidig som det ikke nødvendigvis resulterer i medvirkning. Til en viss grad kan en si at økt innflytelse med økt alder er i tråd med lovverket, men utfordringen ser ut til å være at tilstedeværelsen og innflytelsen jevnt over ligger under det som er føringene i lovverket.

Relasjon

Videre fremkommer det gjennom analysene at relasjonen mellom ungdommen og den ansatte i barnevernet ser ut til å ha avgjørende betydning for ung-

dommers medvirkning i barnevernet. Dette påpekes også av Gallagher, Mith, Hardy & Wilkinson (2012) og Bijleveld et al. (2013) etter deres gjennomgang av tidligere forskning på feltet. De konkluderer med at relasjonen, altså forholdet mellom ungdommen og saksbehandleren, er den viktigste faktoren for en vellykket medvirkningsprosess.

Ungdommene i min studie beskriver at en god relasjon gjør at det blir lettere å stille spørsmål og ytre sine meninger. Bessel (2011) beskriver også lignende funn i sin studie, og påpeker at ungdommene trenger å kjenne personen de snakker med hvis de skal uttrykke sine personlige meninger. Videre beskriver ungdommene i min studie at en god relasjon gjør at de får mer lyst til å medvirke, og de opplever at de har mer innflytelse på beslutningene som blir tatt når de har en god relasjon til den som tar beslutningene. Ungdommene i min studie fremholder i likhet med ungdommene i studien til Horwath et al. (2012) at ansatte som er gode til å legge til rette for medvirkning, er personer som tar avgjørelser uten å nedvurdere ungdommens meninger. Ungdommene i begge disse studiene beskriver i stor grad de samme kvalitetene hos en «vellykket» sosialarbeider. De beskriver ansatte som anerkjenner dem gjennom å lytte til dem, som ikke bare antar at de vet hva som er barnets/ungdommens beste og som støtter og veileder dem ved beslutninger. Når ungdommene snakker om dårlige relasjoner og manglende medvirkning, beskriver de ofte at de blir behandlet som saker, ikke personer. Ansatte som oppleves som distansert og «kun opptatt av læreboka» inngir ikke tillit hos ungdommene. Tillit er en viktig komponent i relasjonsarbeidet, noe ungdommene ofte beskriver som at de «stoler på» den ansatte. Ungdommene beskriver at det er lettere å si sin mening når de stoler på den ansatte og når de opplever at den ansatte vil deres beste.

Som beskrevet tidligere så skilte ofte ungdommene mellom ansatte i tiltak og saksbehandlerne i barnevernet. De beskriver sjelden at de har en god relasjon til saksbehandler, men i de tilfellene hvor dette beskrives, er det til saksbehandlere de har hatt

over lengre tid. Det er eksempler på at ungdommer har opplevd medvirkning en periode, men at skifte av saksbehandler har ført til mindre involvering og medvirkning. Dette gjør at mange beskriver at hyppig skifte av saksbehandler er problematisk. Analysene viser også tydelig at ungdommenes beskrivelse av relasjon og medvirkning er knyttet til den personen som ungdommen oppfatter har makt til å ta beslutninger. Dette betyr at de kan ha god relasjon til andre som er til stede på et møte eller i en situasjon, men dersom de ikke har en god relasjon til beslutningstaker, opplever de ofte at det de sier ikke blir tilagt vekt. Eksempler på dette finner vi blant annet i form av at ungdommene har vært til stede på møter sammen med ansatte i tiltak som de har en god relasjon til, hvor de opplever at de likevel ikke har blitt lyttet til av saksbehandler.

Konklusjon og betydning for praksis

Denne studien viser tydelig at barn og unge i liten grad opplever medvirkning i kontakten med barnevernet. Graden av medvirkning påvirkes av antall møtepunkter barnet har med ansatte i barnevernet og av barnets alder, men det som ser ut til å ha størst innvirkning, er relasjonen mellom barnet/ungdommen og den ansatte i barnevernet. Altså tydeliggjør artikkelen at *relasjon* er et viktig stikkord for å lykkes i å skape gode medvirkningsprosesser. Relasjonen må bygge på tillit og respekt, og barnet/ungdommen må oppleve at det de sier, blir tatt på alvor og lyttet til. Ungdommenes beskrivelser av hva som skal til for å skape en god relasjon, kan kobles til behovet for en anerkjennelse av at deres stemme er viktig og har betydning. En god relasjon har betydning for å skape gode medvirkningsprosesser. I tillegg er det tydelig at å oppleve en prosess hvor man blir tatt på alvor, respektert og anerkjent, bidrar til å bedre relasjonen. Sånn sett forsterker disse elementene hverandre ved at medvirkning bidrar til en god relasjon og en god relasjon bidrar til medvirkning.

Gjennom artikkelen blir det tydelig at en slik relasjon langt oftere knyttes til ansatte i ulike tiltak enn til saksbehandlere, og dette er interessant. Det

kan handle om ulike forhold. En relevant dimensjon kan handle om makt og hvilke beslutninger de ulike ansatte har mulighet til å ta. Likevel finnes det eksempler på at det skapes gode relasjoner på tross av dette. Derfor bør kanskje forklaringen søkes et annet sted, nemlig blant annet i hyppig skifte av saksbehandler og begrenset antall møtepunkter.

Som vist er hyppig skifte av saksbehandler en utfordring, spesielt fordi det vanskeliggjør muligheten for kontinuitet og tid til å skape gode relasjoner (Gallagher et al., 2012; Paulsen, 2014). Selv om ikke kontinuitet i relasjonen mellom saksbehandler og ungdom er synonymt med god relasjon og medvirkning, ser det likevel ut til at kontinuitet gir større muligheter for medvirkning. Det må derfor være et mål å jobbe mot mer kontinuitet når det gjelder saksbehandlere. Når det gjelder begrenset antall møtepunkter vil dette ha direkte innvirkning på relasjonen, da mulighetene for å skape en god relasjon naturlig begrenses når antall treffpunkt er få. Selv om det å delta på samtaler ikke automatisk fører til medvirkning, er sannsynligheten for medvirkning betydelig større dersom antall møtepunkter blir flere. Dette gjør at det kan være relevant å vurdere å innføre flere pålagte samtaler med barn i en barneverns-sak. I tillegg må det jobbes for en grundigere forståelse av hva som skal til for å sikre at barn og unge både blir hørt og har innflytelse. Dette vil kreve en anerkjennelse av at medvirkning er avhengig av forholdet til saksbehandler og krever langsiktig arbeid og bruk av tid. For at dette skal være mulig må det sikres at de ansatte i barnevernet har tid og ressurser til å jobbe med medvirkning, at det ligger en bred forståelse til grunn og at det utvikles gode arbeidsmetoder.

SUMMARY

Youths' experiences of participation in contact with the Child Welfare Services

This paper focuses on children and youths' participation in the Child Welfare Services. The paper discusses two research questions, and to shed light on the questions there are conducted interviews with 45 adolescents between the ages of 16 and 25 years. The first focuses on to what extent children and adolescents experience participation during their contact with the Child Welfare Services, where there are identified three different practices of participation: 1) Little or no participation/invitations, 2) Being present, but not participating and 3) Participation. The second research question discusses which factors do influence on the level of participation, where both the child's age, attendance at meetings and the relation between the child and the social worker seems to have a crucial impact.

REFERANSER

- Alvesson, Mats & Sköldbberg, Kaj** (2008). *Tolkning og refleksjon: Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Studentlitteratur AB.
- Andenæs, Agnes** (1996). *Foreldre og barn i forandring*. Oslo: Pedagogisk Forum.
- Arnstein, Sherry** (1969). A Ladder of Citizen Participation, *Journal of the American Planning Association*, 35(4), 216-224.
- Barnes, Vivienne** (2012). Social work and advocacy with young people: Rights and care in practice. *British Journal of Social Work*, 42(7), 1275-1292.
- Bell, Margareth** (2002). Promoting children's rights through the use of relationship. *Child & Family Social Work*, (7)1, 1-11.
- Bendiksen, Lena og Haugli, Trude** (2014). *Sentrale emner i barneretten*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bessel, Sharon** (2011). Participation in decision-making in out-of-home care in Australia: What do young people say? *Children and Youth Services Review*, (33)4, 469-501.
- Bijleveld, Ganna, Dedding, Christine & Bunders-Aelen, Joske** (2013). Children's and young People's participation within child welfare and child protection services: a state-of-the-art review in *Child & Family Social Work*. (20)2, 129-138.
- Cashmore, Judy** (2002). Promoting the participation of children and young people in care. *Child Abuse and Neglect*. (26)8, 837-847.
- Christiansen, Øivin** (2012). Hvorfor har barnevernet problemer med å se og behandle barn som aktører? *Norges Barnevern*, 1-2, 16-30.
- Corsaro, William** (1997). *The sociology of childhood*. London: Pine Forge Press.
- Creswell, John** (2007). *Qualitative inquiry & research design – choosing among five approaches*. 2. Utgave. SAGE Publications.
- FNs konvensjon om barns rettigheter** (Barnekonvensjonen) (1989).
- Gadamer, Hans Georg** (1959). Om forståelsens sirkel. *Forståelsens filosofi. Utvalgte hermeneutiske skrifter*. Oversatt og med etterord av Helge Jordheim. Oslo: Cappelen Akademisk forlag.
- Gallagher, Michael, Mith, Mark, Hardy, Mark & Wilkinson, H.** (2012). Children and Families' Involvement in Social Work Decision Making. *Children & Society*, (26)1, 74-85.
- Gulbrandsen, Liv Mette, Seim, Sissel & Ulvik, Oddbjørg** (2012). Barns rett til deltakelse i barnevernet: Samspill og meningsarbeid. *Sosiologi i dag*, (42)3-4, 54-78.
- Hart, Roger** (1992). *Children's participation: From tokenism to citizenship*. Florence: UNICEF International Child Development Centre.
- Hart, Roger** (1997). *Children's participation: The theory and practice of involving young Citizens in community development and environmental care*. New York: UNICEF.
- Hasle, Bente** (2013). Ungdoms deltakelse i lys av makt og anerkjennelse i *Barn 3*. Norsk senter for barneforskning, Trondheim.
- Haugen, Gry Mette Dalseng** (2007). *Divorce and Post-divorce Family Practice: The Perspective of Children and Young People*. Doctoral theses at NTNU 2007:58.
- Haugen, Gry Mette, Paulsen, Veronika & Berg, Berit** (2012). *Foreldre og barns erfaringer i møte med barneverntjenesten i Trondheim kommune*. NTNU Samfunnsforskning, Trondheim.
- Havnen, Karen J. Skaale & Christiansen, Øivin** (2014). *Kunnskapsstatus om familieråd. Erfaringer og effekter*. RKBU Vest, Bergen.
- Horverak, Sveinung** (2006). *Hvordan opplever ungdom å delta i familieråd?* Dr. polit. Avhandling ved ISH, NTNU, Trondheim.
- Horwath, Jan, Kalyva, Efrosini &**

- Spyru, Spyros** (2012). «I want my experience to make a difference» promoting participation in policy-making and service development by young people who have experienced violence. *Children and Youth Services Review* 34, 155-162.
- Jensen, Birgitte S.** (2014). Inndragelse af udsatte børn og unge i socialt arbejde – reell inddragelse eller symbolsk retorik? Phd-afhandling, Aalborg Universitet.
- Juul, Randi** (2010). *Barnevernets undersøkelser av bekymringsmeldinger. Diskursive praksisformer og barneperspektiver i den kommunale barneverntjeneste, og konsekvenser i forhold til barna.* Doktorgradsavhandling, NTNU, Trondheim.
- Kvale, Steinar** (2001). *Det kvalitative forskningsintervju.* Gyldendal Norsk Forlag AS, Oslo.
- Lansdown, Gerison.** (2010). The realization of children's participation rights: critical reflections. I Percy-Smith, Barry & Thomas, Nigel (Eds.) *A handbook of children and young people's participation.* Oxon: Routledge.
- Liamputtong, Pranee** (2011). *Focus group methodology: principles and practice.* London: Sage.
- Lloyd-Evans, Sally** (2006). Focus groups. In Vandana, Desai & Potter, Robert (Eds.), *Doing development research* (s. 153-163). London: Sage.
- Lov om barneverntjenester** (1992). *Om lov om barneverntjenester av 17. juli nr. 100: (barnevernloven).* Barne- og familiedepartementet.
- Malterud, Kirsti** (2003). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning: en innføring.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Martinsen, Jørn Thomas** (2012). Et kritisk blikk på evidensbaseringen i det statlige barnevernet: Hva virker og hvorfor? *Norges Barnevern*, (88)1-2, 2012, 58-69.
- Morrow, Virginia** (1996). *Understanding Families: Children's Perspectives.* London: National Children's Bureau Enterprises Ltd.
- Paulsen, Veronika** (2014). *Ungdom i risiko. Relasjonsarbeid og medvirkning i barnevernet.* NTNU Samfunnsforskning, Trondheim.
- Reddy, Nandana & Ratna, Kavita** (2002). *A journey in children's participation.* Bangalore, India, The Concerned for Working Children.
- Repstad, Pål** (1998). *Mellom nærhet og distanse.* Universitet, Oslo.
- Sagatun, Solveig** (2008). Kunnskapsforståelser i hjemmebaserte barneverntiltak. *Nordisk sosialt arbeid*, (28)1, 28-41.
- Sandberg, Kirsten** (2012). Barns rett til å bli hørt. I: Høstmølingen, Njål, Kjørholt, Elin Saga & Sandberg, Kirsten (Red.), *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Sandbæk, Mona** (2002). Barn og unges levekår og velferd – kunnskapsbilder og forskningsbehov. *NOVA-rapport 1/2002.* Oslo: NOVA.
- Seim, Sissel & Slettebø, Tor** (2011). Collective Participation in Child Protection Services: Partnership or Tokenism? *European Journal of Social Work*, (14)4, 497-512.
- Skivenes, Marit** (2015). Handlingsrommet for barns deltagelse i barnevernssaker. *Tidsskrift for velferdsforskning*, (18)1.
- Strandbu, Astrid** (2007). *Barns deltakelse og barneperspektivet i familierådsmodellen.* Universitetet i Tromsø.
- Thomas, Nigel** (2000). Children, family and the state: decision-making and child participation. Basingstoke: Macmillan.
- Thomas, Nigel** (2012). Love, rights and solidarity: studying children's participation using Honneth's theory of recognition. *Childhood*, (19)4, 453-466.
- Thrana, Hilde Marie** (2008). *Vil jeg bestemme? Om barn og ungdoms medvirkning.* Gyldendal akademisk, Oslo.
- Vis, Svein Arild & Thomas, Nigel** (2009). Beyond talking – children's participation in Norwegian care and protection cases. *European Journal of Social Work*. (12)2, 155-168.
- Vis, Svein Arild** (2014). *Factors that determine children's participation in child welfare decision making. From consultation to collaboration.* Doktorgradsavhandling, UiT, Tromsø.